

V I N T A G E

Radu Rosetti (1853–1926), istoric, genealogist, scriitor, s-a născut la Iași, având strămoși, din partea tatălui – logofătul Răducanu Rosetti –, doi domnitori, Antonie Ruset și Manole-Giani Ruset, iar din partea mamei pe Grigore Alexandru Ghica, care îi era bunic, ultimul domn al Moldovei de dinainte de unirea din 1859. Ca și tatăl său, a studiat în Apus, însă în Franța și Elveția, obținând, în 1873, un bacalaureat în științe.

Întors în țară, silit de datorii, a trebuit să vândă o parte din proprietăți și să încerce, fără prea multă izbândă, o carieră în politică și în administrație. S-a căsătorit în 1876 cu Smaranda (Emma) Bogdan, cu care a avut patru copii: Radu, Henri, Eugeniu și Magdalena (dintre ei, generalul acad. Radu R. Rosetti rămâne până astăzi cel mai important istoric militar român). A fost prefect de Roman și de Brăila, deputat în mai multe rânduri și director al închisorilor. În cele din urmă, mânat și de pasiunea pentru cercetări istorice, a ales să devină șef de arhivă în Ministerul Afacerilor Străine.

Apariția sa în viața literară s-a produs oarecum târziu, în 1904–1905, cu un roman istoric în foileton, publicat în *Epoca*, pe care Academia Română l-a și premiat în 1906: *Cu paloșul*. Au urmat alte volume de inspirație istorică: *Păcatele sulgeriului* (1912), *Povești moldovenești* (1920), *Alte povești moldovenești* (1921). Studiile și articolele istorice, multe dintre ele fiind publicate în *Analele Academiei Române*, arată interesul lui Radu Rosetti pentru genealogie, istorie socială și politică (*Despre unguri și episcopiile catolice din Moldova* (1905), *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova* (1907), *Cum se cântau moșiile în Moldova la începutul veacului XIX: Condica de răfuială a hatmanului Răducanu Roset cu vechilii lui pe anii 1798–1812* (1909), *Acțiunea politicii rusești în Țările Române: Povestită de organele oficiale franceze* (1914) etc.

Cele trei volume de *Amintiri* vădesc însă marea sa vocație de povestitor și memorialist; în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* G. Călinescu îl caracterizează drept „genealog și cronicar [de] o obiectivitate perfectă, fără fumuri nobilitare, cu noțiunea exactă a condiției castei”. La rândul său, E. Lovinescu nu a ezitat să recunoască în *Istoria literaturii române contemporane* valoarea *Amintirilor*, spunând despre Radu Rosetti că a dat „cea mai prețioasă memorialistică din literatura română”.

RADU ROSETTI

AMINTIRI

Ce am auzit de la alții

Din copilărie

Din prima tinerețe

Prefață de
NEAGU DJUVARA

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactori: Radu Gârmacea, Cătălin Strat
Coperta: Corneliu Radu, Angela Rotaru
Tehnoredactor: Andreea Dobreci
DTP: Dan Dulgheru

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

© HUMANITAS, 2013, pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ROSETTI, RADU

Amințiri: ce am auzit de la alții, din copilărie,
din prima tinerețe / Radu Rosetti; pref.: Neagu Djuvara. –
București: Humanitas, 2013

ISBN 978-973-50-3967-7

I. Djuvara, Neagu (pref.)

821.135.1-94

94(498)"17/18"(0:82-94)

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Notă asupra ediției

Amintirile lui Radu Rosetti au apărut pentru prima dată în trei volume succesive, publicate pe măsură ce erau scrise: primul, cu subtitlul *Ce am auzit de la alții*, la Viața Românească, în 1922; al doilea, *Din copilărie*, la Imprimeria Fundației Culturale „Principele Carol”, în 1925; al treilea, *Din prima tinerețe*, a apărut postum, la un an după moartea autorului, la aceeași editură. După cum reiese din text, autorul intenționa să continue seria memoriilor. Prima reeditare integrală a celor trei volume a apărut la Editura Humanitas, în anii 2011–2012.

Cartea de față reprezintă prima ediție a *Amintirilor* într-un singur volum. Textul a fost stabilit în redacția Editurii Humanitas pe baza edițiilor princeps. Este integral și reprodus în așa fel încât să restituie pe cât posibil cititorului contemporan atât parfumul epocii, cât și caracterul său de document istoric și literar. Așadar, intervențiile editoriale s-au limitat la actualizarea grafiei și punctuației conform normelor în vigoare. S-au eliminat, de asemenea, atunci când nu se justificau, unele evidențieri în cursive, foarte frecvente mai ales în volumul al doilea al ediției princeps. S-au păstrat ca atare toate formele mai vechi sau regionale, precum și formele gramaticale specifice, chiar și acolo unde la autor apar în variație liberă (barbat/bărbat, să dea/să deie etc.). S-a ținut seama, în majoritatea cazurilor, de preferințele autorului în privința scrierii unor nume proprii (de pildă, Ghyka, pentru ramura din Moldova, Ghika, pentru ramura din Muntenia a familiei boierești și domnești, dar Ghica în cazul scriitorului și politicianului pașoptist, primul din ilustra familie care, din patriotism, a ales această grafie; Kiselev în loc de Kiseleff etc.). În notele redacției sau în cuprinsul analitic însă, numele personalităților istorice au fost redactate în grafia uzuală în literatura istoriografică (Grigore Alexandru Ghica, Ștefan Văgăreanu etc.). Opțiunile de grafie ale autorului au fost păstrate și atunci când se referă la evenimente politice importante din secolul al XIX-lea, precum „revoluție” sau „unire”. S-au îndreptat tacit câteva erori tipografice

evidente prezente în edițiile princeps, iar cuvintele omise la culegere s-au restituit între paranteze drepte. Notele numerotate aparțin autorului, iar notele explicative ale redacției au fost marcate cu asteriscuri.

A fost consultată și ediția din 1996 a volumului *Ce am auzit de la alții* întocmită la Editura Fundației Culturale Române de către Mircea Anghelescu. Soluțiile domniei sale au fost folositoare și pentru actuala înfățișare a textului, iar editura îi mulțumește pe această cale.

Pentru a ușura orientarea într-un text amplu, de mare valoare documentară, s-au adăugat la cuprins, în redacție, subtitluri analitice, între paranteze drepte. De asemenea, pentru a-l ajuta pe cititor să-și formeze o imagine mai vie asupra epocii, s-au adăugat în redacție imagini reprezentând unele evenimente, locuri sau personaje asupra cărora memorialistul insistă; în alegerea ilustrațiilor s-a privilegiat caracterul documentar. Editura mulțumește doamnei Elena Șerbu, directoarea Bibliotecii Municipale „Radu Rosetti” din Onești, pentru sprijinul acordat în realizarea secțiunii iconografice a acestei ediții.

CAPITOLUL II

Un boier mare și o casă boierească de la începutul veacului trecut

Deoarece, în biletul prin care se aduce la cunoștința rudelor și a amicilor încetarea din viață, la 3 august 1838, a bunului meu, marele logofăt Răducanu Roset, se zice că el era atunci de 76 de ani, reiese că s-ar fi născut în anul 1762; ar fi trăit deci câte treizeci și opt de ani în fiecare din cele două de pe urmă veacuri. Naș de botez i-a fost marele logofăt Răducanu Racoviță, întemeietorul mănăstirii Răducanu de la Târgul Ocnei, care i-a dat numele său. Pare a-și fi petrecut aproape întreaga copilărie la Poșorcani (Căiuți). Era încă foarte mic când, împreună cu sora-sa, Zoe, a fost răpit de niște ȡigani nomazi, puși la cale de un creditor din Transilvania al tatălui lor, căruia acesta îi datorea o sumă de șase sute de lei. Această sumă făcea o sută și cinzeci de galbeni, galbănul valorând atunci aproximativ patru lei, și o sută cincizeci de galbeni alcătuiau, în împrejurările economice ale Moldovei din a doua jumătate a secolului al optsprezecelea, o sumă însemnată, pe care comisul Lascarache, om nevoies, o datorea de vreme îndelungată. Ȣigani duseseră copiii la casa creditorului, un negustor din Kézdi-Vásárhely*, care a trimis răspuns comisului că-i va elibera îndată ce va primi banii, dar să fie fără grijă despre dănișii, căci vor fi bine îngrijiți. Foarte cu mare greu, numai cu ajutorul rudelor, fost-au adunați banii și încredințați cumnatului comisului, jitniceriu Manolache Dimaki. Acesta a trecut munții calare și, după ce a achitat datoria, a adus copiii acasă în doi desagi spânzurați de oblâncul șălii, unul în dreapta, celalalt în stânga. Bunu-meu nu-și mai aducea aminte

* Târgu Secuiesc (n. red.).

de această călătorie romantică, făcută când era mic de tot, dar soră-sa, doamna Zoe, fiind cu un an sau doi mai mare, își amintea bine toate amăruntelile ei și foarte bucuros le povestea.

După moartea comisului Lascarache și a soției sale, epitropia copiilor se cuvenea vornicului Neculai Ruset, fratele comisului Lascarache, om bogat, dar relațiile dintre cei doi frați nu fusese niciodată bune, iar vorniceasa, născută Sturdza, era o femeie fudulă și grozav de zgârcită. N-a voit să-i primească la ea, silind astfel pe fratele mamei lor, pe jitnicieriul Manolache Dimaki, deși încă burlac, să-i ieie la dânsul. Dar jitnicieriul în curând căsătorindu-se cu Balașa, fiica logofătului Neculai Roset-Roznovanu, Zoița a ramas în casa lor, iar Răducanu a fost luat de logofătul Neculai într-a lui, spre a fi crescut împreună cu fiul său, Iordache. Bunu-meu povestea adesa fiilor săi cum vâna iepurii cu ogarii în câmpiile Roznovului; despre alte distracții, mai puțin inocente, la care se deda încă foarte de tânăr, nu li povestea, dar au auzit ei de la bunica și de la alți bătrâni.

Ca cei mulți din boierii cei mari de pe vreme, logofătul Roznovanu ținea în casă un *didaskalos* grec, însărcinat să familiarizeze pe copiii lui cu frumusețile gramaticii și ale literaturii elinești, iar vrun călugăr de la vro mănăstire, vrun neam sărac călugărit, sau popa din sat îi va fi învățat să cetească și să scrie moldovenește. S-ar părea chiar, după unele indicii, că în casa logofătului se afla și un francez sau franceză care va fi dat lecții de acea limbă, căci fapt este că bunul meu rupea puțin franțuzește, am văzut chiar adrese franțuzești scrise tatei, la München, de mâna lui, cu slovă destul de sigură, și n-a avut unde și cum să capete aiurea această cunoștință. Dar întâiul Răducanu, dacă de la început a vădit cele mai frumoase aplecări pentru călărie, tragere cu pușca sau cu pistolul și pentru mânuirea săbiei în chip minunat, nu avea nici o dispoziție pentru studii și deloc n-a fost un intelectual. Era băiet frumos, înzestrat cu o mare putere musculară, din tinerețe evlavios și cu frica lui Dumnezeu.

Moartea tătâne-său îl lasase foarte sarac; cum însuși mărturiseste în testament, întregu-i venit se mărginea în șase sute de lei; începuturile i-au fost grele. Norocul i-a venit prin ajutorul surorii sale, Zoița. Aceasta era de o frumuseță strălucitoare, precum

de altminteralea arată toate portretele ei, și deosebit de deșteaptă. Fusesse luată la curte de doamna lui Constantin Moruz Voievod, Aglaia Sulgiaroglu, și beizade Alexandru Moruz, care însuși a căzut domn în țările noastre câte de două ori, în Moldova și în Țara Românească, a fost cuprins de dragoste pentru frumoasa și deșteapta orfană. Boierimea Moldovei era atunci îndușmănită cu domnul din cauza *tăierii** vornicului Manolache Bogdan și a spatarului Ion Cuza. Amândoi acești boieri conspirase împotriva lui Moruz și făcuse jalbe peste jalbe la Poartă pârându-l. După ideile în curs atunci, boierii executați meritau fără îndoială soarta aspră de care au avut parte. Dar ei aveau, mai cu samă Bogdan, barbat deosebit de simpatic, de cult și de deștept, mulțime de rude și de prieteni cari nu puteau ierta neînduplecarea aratăată de vodă. Acesta știa bine că această nemulțămire se traducea prin intrigi urzite la Devlet** împotriva-i. Spre a îmbuna boierimea, el a consimțit fără nici o greutate la căsătoria lui beizade Alexandru cu această fată saracă, dar plină de neamuri, care, prin deșteptăciunea și purtarea ei plină de tact, mai știuse să cucerească afecțiunea lui și a doamnei. Alexandru Moruz nu a avut prilej să se căiască de alegerea tovarășii de viață ce o făcuse. După mărturiile unanime ale tuturor celor cari au venit în contact cu dânsa, după toate izvoarele contimporane, Zoița i-a fost o soție admirabilă: iubitoare, înțeleaptă, plină de curaj, devotată, bună și, ceea ce nu strica nimic, încă deosebit de frumoasă la vârsta de cincizeci de ani trecuți. Toți străinii cari au cunoscut-o vorbesc de dânsa cu respect și chiar cu admirație.

Deoarece iubea foarte mult pe frate-său, căsătoria ei a avut o mare înrăurire în bine asupra soartei lui Răducanu. Pe lângă numeroasele favoruri ce a știut să i le obție de la socru-său, la mazilirea acestuia, înainte de plecarea ei la Țarigrad, i-a dăruit întreaga parte revenindu-i din mica avere părințască.

Atunci un boier foarte mare și foarte puternic, de care se temeau chiar domnii, vistiernicul Iordache Balș, l-a luat sub ocrotirea lui și l-a căsătorit cu fiică-sa mai mare, Ileana, ce o avusese

* Tăiere: (aici) decapitare. Decapitarea era, cu precădere în Moldova, modul în care se executa pedeapsa capitală în cazul boierilor (n. red.).

** *Devlet-i Aliyye-i 'Osmâniyye* (turc. ot.): Imperiul Otoman (n. red.).

Prea puține sunt lighenele și ibricile de alamă gal-bănă, afumătoarele de argint, șălile și arșălile, ciubucele cu tot tacâmul lor, narghilele încă în ființă. Anteriei mai există doară numai câte poți numara pe degetele aceleiași mâni; știu de un singur caftan boieresc în ființă, iar ișlicuri, giubele, conțeșe, benișuri, șalvari și mești nu cred să existe macar un singur exemplar. — Stânga: Louis Dupré, Logofătul Ioannis din Livadia, cca 1820. Jos: Daniel Valentine Rivière, Gre-coaică din Fanar, cca 1840.

Alexandru Moruz, care a căzut domn în țările noastre câte de două ori, în Moldova și în Țara Românească, a fost cuprins de dragoste pentru frumoasa și deșteapta orfană [Zoe Rosetti].

Dus în lanțuri la Constantinopol, [Antonie Vodă Ruset] a fost căznit cu tulpane ce i se dădeau să le înghită, apoi se trăgeau înapoi ca să-i scoată mâțele la gură, spre a-l sili să arăte unde-i sunt ascunși banii și, cum zice Neculai Costin: „El bani nu strânsese, că lacom nu era... iar cât avea, i-au luat turcii tot, astfel că rămăsese sarac cu desăvârșire.”

Moruz, în urma trădării (probabil închipuite) a fratelui său Dumitru, cu prilejul încheierii păcii de la București, a fost închis cu doamna și cu copiii la Șapte Turnuri.

din întâia lui căsătorie cu domnița Maria, fiica lui Constantin Mavrocordat Voievod. Vornicul Iordache făgăduise o zestre preafrumoasă pentru vremurile de atunci, 70 000 de lei sau 17 500 de galbeni, bani în naht*, dar bogatul și puternicul vistiernic, *unul din cei „șapte stâlpi ai țării”*, era cumplit de zgârcit; zestrea făgăduită a fost plătită cu țărâita, achitarea desăvârșită făcându-se numai în anul 1798, adică după săvârșirea din viață a Ilenei, veșnic bolnavă și care hărăzise soțului ei șapte fete, din cari numai una, Zoe, a fost măritată, cu Dumitrache Ghika, două călugărindu-se, iar celelalte trei murind de tinere. Tinerii soți au trăit deci la început în împrejurări foarte modeste, „mutându-se”, după o expresiune ce o găsesc într-un memoriu alcătuit posterior de bunul meu, „din isprăvnicie în isprăvnicie”. Puternicului vistiernic îi venea mai ușor, se vede, a pune pe ginere-său în slujbă decât a se despărți de banii făgăduiți!

De altminterlea, vistiernicul Iordache Balș și frate-său, vornicul Constantin, erau vestiți, atât prin agerimea minții, cât și prin reputația de oameni *hopsâni*, aspri și cumplit de zgârciți. Constantin Balș, cu prilejul unei boli grele, căzând în letargie, a fost crezut mort. Clironomii s-au grăbit să-l puie în săcriu și să-l ducă la groapă. Dar când să s-așaze peste raclă capacul pentru a o scobori în pământ, iaca că, spre nespusa groază a privitorilor, mortul deschide ochii, se scoală, se ridică în picioare și iese din raclă. Apoi, rânjind, zice moștenitorilor: „Prea v-ați grăbit! Mai așteptați!” Iar când a ajuns acasă și l-a zărit măicăsa, ea și-a făcut cruce strigând: „Nici dracul nu te-a vrut!”

Ca ispravnic, Răducanu Roset s-a aratat, în toate ținuturile încredințate ocârmuirii sale, un dirigător nelacom, un îndrăzneț și naprasnic vânător de hoți, pe cari îi urmărea în persoană, întovărașit de câțiva oameni aleși, uneori singur.

În vremea războiului purtat de austriaci și ruși împotriva turcilor**, între 1787 și 1792, Alexandru Ipsilant, domnul trimes

* Naht: numerar, bani gheață (n. red.).

** Războaiele ruso-turce din perioada care face obiectul acestor memorii alcătuiesc fundalul istoriei noastre moderne. Cele mai importante s-au desfășurat în 1676–1681 (pe Nipru); 1686–1700 (Rusia fiind parte a unei coaliții antiotomane; Tratatul de la Karlowitz, Tratatul de la Constantinopol);

Cuprins

<i>Prefață</i> de Neagu Djuvara	5
Notă asupra ediției	13

CE AM AUZIT DE LA ALȚII

Cuvânt înainte	17
I. Despre originile Roseteștilor și despre câțiva ascendenți și colaterali mai depărtați ai mei	19
<i>[Genovezi la Constantinopol 19 Lascaris Rosseto și Antonie Vodă 20 Constantin Cupariul și fiii 21 Armele familiei 26 Manolache Ruset 27 Ștefan Ruset 33 Medelnicerul Iordache Ruset 34 Lascarache Ruset 36]</i>	
II. Un boier mare și o casă boierească de la începutul veacului trecut	38
<i>[Răducanu Roset bătrânul, bunicul 38 Felurite fapte de arme 43 Hătmănia 47 Doamna Zoița Moruzi 49 Eufrosina Manu, bunica 51]</i>	
III. Un boier mare și o casă boierească de la începutul veacului trecut (urmare)	53
<i>[O cucoană mare 53 Un boier mare: dansuri, straie, obiceiuri 60 O curte boierească 62 Oameni de casă 65 Viața la țară: ciubuce, mese, musafiri și vânători 67 Vinuri și bucate boierești 69 Taifasul politic 71 Călătorii cu lăutari 72 Economia casnică și agricolă 74 Țigani: vătrași și șătrași 75]</i>	

- IV. Un boier mare și o casă boierească
de la începutul veacului trecut (sfârșit) 78
[*Din vremea lui Scarlat Calimah și a lui Mihai Suțu* 78
Eteria 81 *Bejenia* 83 *Trei partide boierești* 84 *Exilul de la*
Cernăuți 89 *Din vremea holerei* 91 *Sfârșitul bunicului* 92]
- V. Despre câțiva contemporani ai bunului meu
și despre unele întâmplări din vremea lor 94
[*Grigoraș Sturdza* 94 *Dumitrache Sturdza* 95 *Iordache Ro-*
set-Roznovanu 96 *Iordache Catargiu* 98 *Teodor Balș* 103
Ștefan Vogoride 105 *Costache Conachi* 112 *Constantinică*
Palade 112 *Ioniță Sturdza* 115 *Prădăciunile turcilor* 116]
- VI. Câteva amărunte asupra tatei și a fraților săi 123
[*Studenții români la München* 123 *Cum a intrat moda apuseană*
127 *Aspirațiunile naționaliste* 128 *Răducanu Rosetti cel tânăr*
și Mihail Sturdza 131 *Anul 1848 la Iași* 135 *Revoluționarii sunt*
legați fedeleși 136 *Fuga de sub escortă* 138 *În surghiun* 138
Duelurile 139 *Răducanu Rosetti cel tânăr și Grigore Alexan-*
dru Ghica 141 *Unchiul Alecu Rosetti* 142 *Unchiul Lascăr*
Rosetti 144 *Unchiul Dumitru Rosetti* 148]
- VII. Din vremea regulamentară 149
[*Tratatul de la Adrianopol și libertatea comerțului. Negustorii*
evrei 149 *Fascinația Apusului* 154 *Spolierea țăranilor* 158 *Sta-*
rea de robie a țăganilor 160]
- VIII. Câte ceva despre Mihai Sturdza, familia și anturajul lui 164
[*Mihail Sturdza intră în domnie* 164 *Abuzurile lui Mihail*
Sturdza 166 *Fiii lui Mihail Sturdza* 174 *Dora d'Istria* 180
Tânărul Kogălniceanu 181 *Oamenii lui Mihail Sturdza* 181
Mitropolitul Veniamin Costache 183 *Costache Sturdza* 185]
- IX. Amărunte asupra societății boierești
din vremea lui Mihai Sturdza 188
[*Vara la moșii* 188 *Boiernași și țărani* 192 *Aventurile coco-*
nelor 194 *Donjuanii: Lascăr Bogdan* 197 *...și Toderăș Balș*
202 *Elena Sturdza și fanteziile genealogice* 205 *Nicolae Ro-*
setti-Roznovanu 207 *Nicu Ghyka-Comănești* 208]
- X. Amărunte asupra familiei mele 210
[*Ghyka și Ghika* 210 *Alecu Ghyka* 213 *Tinerețea lui Grigore*
Alexandru Ghica 218]

- XI. Din domnia lui Grigore Ghyka 221
[Începutul domniei 221 Reformele 225 Sprijinirea mișcării unioniste 227 Scăderile domniei lui Ghica Vodă 231 Despre firea domnitorului 233]
- XII. Câte ceva despre lumea din domnia lui Grigore Ghyka 237
[Beizadelele lui Ghica Vodă 237 O călătorie prin Europa 239 Anii de vârf ai boierimii moldave 241 Soldați austrieci, ruși, turci 245 Trainul la moșie 246 Bătaia la țară și la oraș 247]

DIN COPILĂRIE

- I. Cele dintâi amintiri 253
[Vlădica Racoviță 253 Vizitiul și vătăful 254 Moșia Bobotin 255 Moșia Căiuți 256 Urșii 259 Musafirii de la moșie 262 Morărița cea frumoasă 264 Călătoria cu cai de poștă 265 Vestea morții lui Ghica Vodă 265 Doi medici din Iași 269 Zaharia Vântu sau părintele Zosim 271 Curtea de la Căiuți 272 La băi la Slănic în anul 1858. Pistolarul Cuza 275 Execuția impozitelor 278 Educația cu nuiana 280]
- II. Mama 284
[Copilăria și educația Aglaei Ghyka 284 Începuturile căsnici-ei 287 Minunatele meșteșuguri casnice 289 Domnița dofto-roaie 291 Politica Aglaei Ghyka 292]
- III. Ce știu despre unire 297
*[Ghica Vodă în sprijinul unirii 297 Simțămintele unioniste 297 Austria și Poarta împotriva unirii 298 Boierii antiu-nioniști 299 Toderiță Balș 299 Congresul de la Paris și Di-
 vanurile ad-hoc 302 Legea presei și partidul unirii 305 Toderiță
 Balș caimacam 306 Manevrelor antiunioniste în țară 307
 Cenzura; desființarea școlilor; alte abuzuri 310 Jocul marilor
 puteri 313 Entuziasmul unionist în Moldova 314 Moartea
 caimacamului și pensia Catincăi Balș 316]*
- IV. Ce știu despre unire (urmare) 318
*[Caimacamul Nicolae Vogoride 318 Consulii străini și Comisia
 Europeană 318 Retragera austriecilor 321 Presa din Princi-
 pate 321 Abuzurile administrației Vogoride; falsificarea listelor
 electorale 322 Un șantaj politic în familie 324 Comisarii eu-
 ropeni în turneu prin țară 327 O poveste romantică de spionaj*

329 Primele alegeri pentru Divanul ad-hoc 331 Casarea alegerilor 332 Sunt alese Divanurile ad-hoc în Principate 333 Problema țărănească 334]

V. Ce știi despre unire (urmare și sfârșit) 337

[Hotărârile Divanurilor ad-hoc 337 Diplomația lui Napoleon III 337 Convenția de la Paris din 1858 338 Căimăcămia de Trei 339 Caimacamul Ștefan Catargiu 340 Administrația Căimăcămiei de Trei 342 Ștefan Catargiu și elementele reacționare 342 Șicanele Porții și ale Austriei 345 Alegerile pentru Camera Electivă; șicanele Mitropoliei 351 În spatele lui Ștefan Catargiu: Mihail Sturdza 353 „Cuza s-o ales Domn!” 357]

VI. Călătoriile noastre la Viena și Italia 361

[Două trăsuri și două brașovenice 361 Porcușorul, alias baronul von Porkovitzki 363 La Viena pe la 1860 367 Călătoria în Italia 368]

VII. Din domnia lui Cuza 372

[Firea lui Cuza Vodă 372 Slăbiciunile domnitorului 373 Stările sociale la începutul domniei 375 Primele măsuri: impozitarea proprietății funciare 376 Tensiunile între conservatori și domnitor. Contextul extern 377 Circulara lui Kogălniceanu: problema țărănească și nașterea unei națiuni 379 Acțiunile externe pentru desăvârșirea unirii 387 Lupta între boierime și domn 387]

VIII. Din domnia lui Cuza (urmare și sfârșit) 391

[Întemeierea istorică a drepturilor țăranilor 391 Opoziția la legea rurală și la legea electorală 392 Răscoala lui Niță Mălăieru 396 Ion Brătianu și problema țărănească 396 Asasinarea lui Barbu Catargiu 397 Calitatea administrației 400 Incidentul de la Costangalia 401 Secularizarea bunurilor mănăstirești 404 Lovitura de stat din 1864 404 Neajunsurile legii rurale 407 Regimul autoritar al lui Cuza 409 Abdicarea 410 Cuza și Carol în cântarul istoriei 414]

IX. Una din cele de pe urmă curți boierești din Moldova de la a doua jumătate a veacului trecut 417

[Starea și întinderea moșiei Căiuți 417 Un mazil moldovean 419 Alți oameni de casă și țărani 425 La biserică și la sărbători 427 Galbeni, șfanți, parale 428 Numărul și felul slugilor 429 Confortul de la moșie 432 Feluriți musafiri de departe 433]

- X. „Universitatea de la Căiuți“ 441
 [Gazetele străine și serviciile poștale 450 Plimbări și excursii
 451 Educația morală și practică 453]

DIN PRIMA TINEREȚE

- I. Din întâii ani ai domniei lui Carol I 459
 [Vestea abdicării lui Cuza 459 Plebiscitul 460 Proclamația
 primarului Bucureștilor 462 Negocierile între marile puteri
 465 Mișcarea separatistă și jocurile Rusiei 466 Nicolae
 Rosetti–Roznovanu pretendent 467 Răzmerița secesionistă de
 la Iași 471 Proclamarea domnitorului Carol; evenimentele se
 precipită 474 Vizita lui Carol la Căiuți 476 O nouă etichetă
 la curtea domnească 479 Carol la Iași 479 Recunoașterea
 din partea puterilor 480]
- II. Din întâii ani ai domniei lui Carol I (urmare) 482
 [Toderiță Lătescu și ziarul „Moldova“ 482 Măsurile lui Bră-
 tianu împotriva evreilor. Relațiile cu Rusia 483 Popularitatea
 lui Carol, în scădere 483 Presiunile externe și demisia lui Bră-
 tianu 485 Mașinațiunile anticarliste ale lui Brătianu 487
 Consilierul militar prusac 488 Teama de complot. Dizolvarea
 Camerei 489 Jocuri de guvern 491 Căsătoria domnitorului
 491 Concesiunea căilor ferate: Afacerea Strousberg 495 Premi-
 sele Războiului Franco–Prusac 499]
- III. Din întâii ani ai domniei lui Carol I (urmare) 505
 [Intenția unui tratat cu Franța 505 Opinia publică franco-
 filă 506 Republica de la Ploiești 509 Urzelile liberalilor la
 Paris 513 Domnitorul se gândește să abdice 514 Scrisoarea
 lui Carol către popor 518 Guvernul Ion Ghica. Evenimentele de
 la sala Slătineanu 521 Tentativa de abdicare 526 Guvernul
 Lascăr Catargiu. Încercările de răsturnare a domnitorului eșuează
 528 Ce ar fi însemnat abdicarea 529]
- IV. Vecini, rude, prieteni și cunoștinți 532
 [Nicolae și Iancu Donici 532 Manolache Donici 534 Arendașii
 de la Bogdana 536 Vasile Alecsandri 537 Alecu Aslan 544]
- V. Vecini, rude, prieteni și cunoștinți (urmare) 547
 [Costache Negri 547 Corespondența politică din 1855 a lui
 C. Negri cu Grigore Alexandru Ghica 553 Activitatea diplomatică

*a lui C. Negri în domnia lui Cuza și a lui Carol 557 Firea și
traitul lui C. Negri 559]*

- VI. Vecini, rude, prieteni și cunoștinți (urmare) 563
*[Moșia Comănești 563 Catinca și Maria Ghyka-Comănești 566
Dimitrie Ghyka-Comănești 569 Eugeniu Ghyka-Comănești
572]*
- VII. Vecini, rude, prieteni și cunoștinți (urmare) 577
*[Alec Balș, cel bătrân și cel tânăr 577 Costin Catargiu 579
Cocuța Conachi 580 Iorgu Radu 581 Manolache Costache Epu-
reanu 582 Constantin Suțu 584 Cine era Lascăr Catargiu 587
Lascăr Catargiu în preajma Unirii 588 Guvernul Catargiu,
1871-1876 593 Firea și traiul lui Lascăr Catargiu 595 Iorgu
Rosetti Roznovanu 599]*
- VIII. Moșu Lascar. Amintiri. 604
 Plecarea din țară. Geneva. Pagini inedite
*[Lascăr Rosetti 604 Starea de spirit în Războiul Franco-Prusac
606 În pension la Geneva 608 Liceul de la Toulouse. Moartea
tatei 610 În preajma majoratului. Studiile la Paris 613 Căsă-
toria mamei. Un duel. Întoarcerea în țară 616]*
- IX. Ieșul decadenței. Saloane. Tipuri. Întâmplări 619
*[Exodul ieșenilor către București 619 Înalta societate ieșeană 620
Cele nouă case deschise 621 Nicolae (Nunuță) Roznovanu și Zoe
Sturdza-Cantacuzino 622 Didița Mavrocordat-Lătescu 625
Eliza Rosetti-Paladi 626 Beizade Grigore M. Sturdza 627 Olga
Sturdza 635 Nicolae Ceaur Aslan 636 Eliza Balș 638 Iancu
Prăjescu 640 Constantin (Cocriță) Cazimir 645 Dumitru
Sakellaridi 647 Toderiță și Misica Paladi 649 Alte figuri din
Iași 650]*
- X. Cine sunt ciocoi? Titluri și genealogii. 652
 Căderea conservatorilor la 1876
*[Boieri și parveniți 652 Genealogii fanteziste 653 Bilanțul
primului guvern Lascăr Catargiu 655 Prinți și beizadele 655]*